

Inhoud

Deel I: Politieke processen	19
Inleiding: Wat is politiek?	21
a) Politiek als maatschappelijke orde	23
b) Politiek als besluitvormingsproces	23
Hoofdstuk 1: Politiek als interactie	27
a) Het institutionalisme	27
b) De behavioralistische reactie en het methodologisch individualisme	27
c) De noodzaak van interactiemodellen	28
– Het systeemmodel	
– Het besluitvormingsmodel, o.a. rational choice	
– Het neo-institutionalisme	
Hoofdstuk 2: Politiek en probleemstelling	31
2.1 Politisering van (sociale) problemen	31
2.2 Politisering van de samenleving	35
– Culturele factoren	
– Structurele factoren	
2.3 Nawoord	38
Hoofdstuk 3: Politiek en doelstelling	41
3.1 Doelstellingen en middelen	42
3.1.1 Organisatiekosten	42
3.1.2 Informatiekosten	43
3.2 Doelstellingen en beleidsprogramma's	46
3.3 Doelstelling en waardenverheldering	48
Hoofdstuk 4: Politiek en conflict	51
4.1 Irrationale conflicten	51
– Polarisatie, escalatie, aliënatie	
– Deskundigheid als remedie?	

4.2 Rationele conflicten: de speltheorie	54
a) Nulsomspelen	55
b) Niet-coöperatieve niet-nulsomspelen	56
c) Coöperatieve niet-nulsomspelen	58
Hoofdstuk 5: Politiek en macht	61
5.1 Definitie en ontstaan	61
– Persoonlijke, relationele en situationele macht	
– Van ruilmiddel naar machtsmiddel	
– Van machtsmiddel naar macht	
5.2 Spreiding van de macht	63
– Elitisme	
– Pluralisme	
– Sociale en juridische machtsverdeling	
Hoofdstuk 6: Besluit en beleid	67
6.1 De economische benadering	67
6.2 De politicologische benadering	69
6.2.1 De logica van de onderhandelingen	70
6.2.2 De logica van het stemmen	71
a) De informatiearmoede van het stemmen	72
b) De rechten van de minderheid	73
c) De paradox van Condorcet	73
d) De theorie van de “minimal winning coalition”	74
e) De stelling van de mediaankiezer	75
6.3 Graden van beleidsaggregatie	76
6.4 De doelmatigheid van het beleid	77
6.5 Besluit: ‘constitution making’	79
– De regel van de eenstemmigheid	
– De meerderheidsregel	
Hoofdstuk 7: De verdiensten van de politiek	81
7.1 Welke politieke vorming?	81
7.2 De complexiteit van de politieke interactie	82
7.3 De onbegrijpelijkheid van de politieke probleemstelling	83
7.4 De onmenselijkheid van het politieke conflict	83
7.5 De ondoelmatigheid van het politieke beleid	84
7.6 Kosten en baten van de politiek	85

Deel II: Politieke instellingen	87
Inleiding: De ziggurat van de politieke instellingen	89
Hoofdstuk 1: Discursieve politiek	93
– Discursieve politiek-in-meervoud: incoherent en inconsistent?	
– Voordelen van de discursieve, gedecentraliseerde politiek	
– Besluit: politieke discretie en maatschappelijke inertie	
Hoofdstuk 2: Integrale politiek	99
2.1 De overheid en het integrale systeem	99
2.1.1 De kosten van discursieve conflicten	99
2.1.2 De probleembearhtiging door de discursieve politiek	100
2.1.3 De politieke overheid en het politieke systeem	102
a) Soevereiniteit	103
b) Neutraliteit	104
c) Het monopolie van de ultieme macht	104
2.2 Het integrale systeem in vergelijkend perspectief	106
2.2.1 Integratie	107
a) Functiewinst	107
b) Centralisatie	108
2.2.2 Differentiatie	110
2.2.3 Juridisering: het ontstaan van de rechtsstaat	112
a) De beleidskracht van de Karolingers	113
b) De feodaliteit	113
c) Het ontstaan van de rechtsstaat:	114
– De rol van de monarchen	
– De rol van de steden	
– De rol van de intelligentsia	
d) Het ontstaan van de rechtsstaat in Engeland, Frankrijk en Duitsland	118
e) De “absolute monarchie” en de Franse Revolutie	120
2.3 Het hedendaagse integrale systeem	122
2.3.1 De toename van de ultieme macht	122
2.3.2 De toename van de neutraliteit	125
2.3.3 Een toename van de soevereiniteit?	126
2.4 Succes en falen van de integrale overheid	129
Hoofdstuk 3: Politieke regimes en democratie	131
3.1 Politieke regimes	131
3.1.1 Aan hoeveel personen wordt de rol van overheid toevertrouwd?	131
3.1.2 De selectie van de politieke elite	132
3.1.3 Hoe wordt de macht van de overheden beperkt?	134
3.1.4 Hoe wordt de macht van de overheden verdeeld?	135

a) De scheiding der machten	135
b) Het federalisme	136
c) Het pluralisme van politieke partijen	137
3.2 Wat democratie wel en niet is	137
3.2.1 Een concrete utopie	137
3.2.2 Een procedure van integrale besluitvorming	138
3.3 Democratie en democratisering	140
3.3.1 De spanning tussen democratie en politieke systeem	140
3.3.2 De oplossing van deze spanning	143
3.4 Democratie als participatie	144
3.4.1 De ontvoogding van het politieke individu	144
3.4.2 Meerderheid en minderheid	146
3.4.3 Directe en representatieve democratie	147
3.4.4 Delegatie- en mandaattheorieën	148
– Rousseau	
– Schumpeter	
– Downs	
3.4.5 Problemen van de hedendaagse politieke communicatie	151
3.5 Democratie als conflictregulering	152
3.5.1 De vrijheid van conflictregulering	153
3.5.2 De institutionalisering van de conflictregulering	153
a) De selectie van de problemen	154
b) De beslechting van de conflicten	155
c) De evaluatie van de besluiten	156
3.5.3 Problemen van de democratische conflictregulering	156
a) Een democratische opvoeding?	156
b) De kwaliteitsverbetering van het democratische debat	157
c) De verschraving van de politieke agenda	158
3.6 Het democratische systeem	158
3.6.1 Het synchronische aspect: de actoren	158
– De politieke elites	
– De probleemelites	
– Het volk	
3.6.2 Het diachronische aspect: de fasen	159
a) De instroom (inputs)	160
b) De verwerking (conversie)	161
c) De uitstroom (outputs en outcomes)	161
d) De terugkoppeling (feedback)	161
e) Normatieve vragen	163
3.7 Opkomst en ondergang van de democratie?	164
3.7.1 De mogelijkheidsvoorwaarden van de democratie	164
– De economische theorie van Lipset	
– De culturele theorie van Almond	

– De pacificatietheorie van Lijphart	
3.7.2 Crisistheorieën van de democratie	167
– Kornhauser en de individualisering	
– O'Connor en de fiscale crisis van de overheid	
– Crozier en de complexiteit van de beleidsvorming	
– Tarrow en de nieuwe sociale bewegingen	
– Putnam en de teloorgang van het sociale kapitaal	

Deel III: Politieke actoren 171

Hoofdstuk 1. Politieke elites 173

1.1 Machtsverdeling, horizontaal en verticaal 173

1.2 Functies van het parlement, vroeger en nu 174

1.2.1 De vroege parlementen en de politieke integratie 175

1.2.2 De parlementen en de democratisering van het politieke bestel 176

1.2.3 Het parlement in de democratie 177

1.3 De interne evolutie van het parlement 179

1.3.1 Professionalisering 179

1.3.2 Taakverdeling 181

a) Permanente, gespecialiseerde commissies 181

b) Bicameralisme 182

c) Fracties 183

1.3.2 Hervormingen ten dienste van de effectiviteit 183

a) Uitbreiding van personeel en middelen 183

b) Hervorming van de commissies 184

c) Hervorming van het bicameralisme 185

1.3.4 Hervormingen ten dienste van de legitimiteit 186

A. De hervorming van de vroege debatten 187

B. De hervorming van de late debatten 190

1.4 De externe betrekkingen van het parlement 192

1.4.1 De aanvankelijke groei van de parlementaire invloed 192

1.4.2 Het nieuwe machtsonevenwicht en de scheiding der machten 194

A. Het nieuwe overwicht van de regering

a) Van nachtwakersstaat naar welvaartsstaat 195

b) Het delicate van coalitieregeringen 196

c) De nieuwe machtsmiddelen van de regering 197

B. De opkomst van de politieke partijen 197

a) De centralisatie van het partijleiderschap 199

b) De confrontatie met de belangengroepen 199

c) De ondersteuning van coalitieregeringen 200

d) De machtsmiddelen van de partijleiders 200

e) Een recente verzwakking van de partijen? 201

C. De marginalisering van het parlement 202

a)	De fracties als instrument van disciplinering	203
b)	De programmering van de parlementaire werkzaamheden	203
c)	De zorg om de beleidskracht van de regering	204
1.4.3	Een versmelting van de politieke elites?	205
–	Een personele unie van de politieke elites	
–	De politieke ruil tussen politieke elites	
1.4.4	De scheiding der machten nu	205
–	De pluraliteit van de politieke partijen	
–	Het gewicht van de probleemelites en van het publiek	
–	En de verzuiling?	
Hoofdstuk 2.	Participatie en publieke opinie	207
2.1	Inleiding	207
2.2	Participatie en ongelijkheid	209
2.2.1	Politieke en electorale participatie	209
2.2.2	Factoren van ongelijke politieke participatie	210
–	Sociaal-economische status	
–	Organisatiegraad	
–	Andere factoren: leeftijd, geslacht...	
2.2.3	Gevolgen van de politieke ongelijkheid	212
–	Het theorema van de mediaankiezer	
–	De stelling van het Matteüs-effect	
–	De stelling van het economisch determinisme	
–	Het belang van de ideologische factor	
2.3	Participatie en vervreemding	214
2.3.1	Beschrijving	214
–	Politieke onmacht: instroomaliënatie	
–	Politiek wantrouwen: uitstroomaliënatie	
–	Variaties tussen landen, periodes en individuen	
2.3.2	Verklaring	217
a)	Objectieve factoren	217
1°	De instroomfactoren	218
–	De huidige tekorten van de politieke elites	
–	De bittere erfenis van het politieke verleden	
2°	De uitstroomfactoren	220
–	Het falen van het overheidsbeleid: sociaal-economisch	
–	Het falen van het overheidsbeleid: sociaal-cultureel	
3°	De doorstroomfactoren	221
–	De aard van de politieke instellingen	
4°	Demografische variabelen: de graad van scholing	222
b)	Subjectieve factoren	222
1°	Normatief-culturele ontwikkelingen: secularisme, individualisme	222

2° De audiovisuele media	225
3° Cognitief-culturele ontwikkelingen: cognitieve deprivatie	226
c) Naar een verklarend model	227
2.3.3 Gevolgen van de politieke aliënatie	230
– Op korte termijn	
– Op langere termijn	
2.4 Politieke informatie en communicatie	232
2.4.1 Inleiding: naar een informatiebeleid	232
– Informatiebeleid op microniveau	
– Informatiebeleid op macroniveau	
2.4.2 De vraag naar informatie	235
– De beperktheid van het intellectuele leervermogen	
– Downs en de gebrekkige politieke motivatie	
2.4.3 Het aanbod van informatie	237
a) <i>Tekorten: te weinig of te veel informatie?</i>	237
– De stelling van de “environmentalists”	
– De vicieuze cirkel van de politieke communicatie	
b) Remedies: de politieke debatten	239
– De wervende kracht van politieke debatten	
– De spanning tussen informatiegehalte en publiciteit	
– Parlementaire en electorale debatten	
2.4.4 Het medium van de politieke communicatie	242
A. Politieke talen: sterke en zwakke punten	242
a) De taal van het partij- <i>imago</i>	243
b) De taal van het leider- <i>imago</i>	244
c) De taal van de politieke strijdpunten	244
B. De evolutie van de politieke taalkennis	245
– De overgang van partijloyaliteit naar issue-voting	
– De taalverschuiving en de strategie van de politieke leiders	
2.4.5 De ideologie als politieke taal	247
– De legitimerende functie van de ideologie	
– De informatieve functie van de ideologie	
– De gebrekkige ideologische geletterdheid van het publiek	
2.4.6 Politieke taal en electorale keuze	250
– Het sociaal-psychologische model (Michigan)	
– Het “spatial proximity model” (Downs)	
– Het “spatial directional model” (Matthews, Rabinowitz en MacDonald)	
– De “saliency theory” (Robertson)	
2.5 Ideologische stromingen	253
2.5.1 Methodologische bedenkingen	253
2.5.2 Ideologische probleemstellingen	254
a) Gemeenschap-ideologieën	255
b) Gesellschaft-ideologieën	256

2.5.3 Ideologische doelstellingen	257
a) De vrijheid van de liberalen	258
b) De gelijkheid van de socialisten	259
c) Het nabuurschap van de ecologen	260
d) De volksgemeenschap van de nationalisten	261
e) Het sociaal-personalisme van de christen-democraten	262
2.6 Besluit: democratie, informatie en ideologie	263
Hoofdstuk 3. Administratie	265
3.1 Politiek en bureaucratie	265
3.1.1 Beschrijving	265
a) Nevenschikking en onderschikking van het overheidspersoneel	265
b) De hiërarchische organisatie	266
– Het patrimoniale ideaaltype	
– Het bureaucratische ideaaltype	
c) De eisen van het organiseren	267
– Doelstelling	
– Functiebepaling	
– Coördinatie	
3.1.2 Verklaring van het bureaucratisch fenomeen	269
– Maatschappelijke differentiatie	
– Cultureel kapitaal	
– Economisch surplus	
3.1.3 Gevolgen van het bureaucratische fenomeen	271
3.2 Problemen van functiebepaling	271
3.2.1 Rekrutering en de zorg om de deskundigheid	271
3.2.2 De tendens naar politisering van het openbare ambt	274
a) De Verenigde Staten en het “spoils system”	274
b) Frankrijk, Nederland, het V.K. en het “merit system”	275
c) België en zijn dubbele politisering	275
– De kabinetten	
– De partijpolitisering	
3.3 Problemen van doelbepaling	278
3.3.1 De spanning tussen politici en leidinggevende ambtenaren	278
3.3.2 De machtsmiddelen van de ambtenaren	278
a) Deskundigheid	279
b) Informatie	279
c) Horizontale communicatienetwerken	280
3.3.3 De eigen doelstellingen van de ambtenaren	281
– Ambtenaren als “budget-maximizers”	
– Ambtenaren als ideologen	
3.4 Problemen van coördinatie	283
– Centrifugale krachten	

– Centripetale krachten	
3.5 Hervormingen: de theorie	285
3.5.1 De kritiek van Niskanen en de nieuwe politieke centralisering	285
3.5.2 Het managerialisme en de decentralisering	286
3.5.3 De spanning tussen politieke centralisering en managerialisme	288
3.6 Administratieve hervormingen in België	288
3.6.1 Hervormingen inzake functiebepaling	290
– Klantvriendelijkheid	
– “Human Resources Management”	
– Topambtenaren als managers	
3.6.2 Hervormingen inzake doelbepaling	292
a) Ambtenaren en beleidsvoorbereiding	293
– Het contract van dienstverlening of “het mandaat”	
– Tegenwerpingen en weerstand	
b) De autonomie van de leidinggevende ambtenaren	295
– Corpsvorming en het college van secretarissen-generaal	
– Eigen stafmedewerkers	
c) De beperking van de kabinetten	296
d) De beperking van de partijpolitisering	297
e) Ambtenaren en politici	298
3.6.3 Hervormingen inzake coördinatie	299
– Het afvlakken van de bureaucratische piramide	
– Uitwisseling van personeel	
– Informele communicatienetwerken	
– De terugkeer van de politieke (hiërarchische) coördinatie?	
3.7 Besluit	302
Hoofdstuk 4. Belangengroepen	305
4.1 Inleiding	305
– Functionele differentiatie en belangengroepen	
– Belangengroepen: structuur en activiteit	
4.2 Het microniveau: ontstaan en ledenwerving	307
4.2.1 De macrosociologische theorie van Truman	307
4.2.2 De economische theorie van Olson	308
4.2.3 De organisatietheorie van Salisbury en Moe	309
4.2.4 Ledenwerving en politiek discours	313
4.3 Het mesoniveau: pluralisme en corporatisme	315
4.3.1 Beschrijving	315
a) Het pluralisme op mesoniveau	315
b) Het neocorporatisme op mesoniveau	316
4.3.2 Verklaring	317
– Waarom geen corporatisme in de Verenigde Staten?	
– Waarom wel corporatisme in West-Europa?	

4.3.3	Evaluatie	318
	a) Verzuiling: kritieken en replieken	318
	b) Neocorporatisme: voor- en nadelen	319
4.4	Het macroniveau: pressie en overleg	321
4.4.1	Beschrijving	321
	– Belangengroepen: losse en hechte netwerken	
	– Strategieën van belangengroepen: pressie en overleg	
4.4.2	Pressie	323
	a) De marginalisering van het parlement door te veel pressie?	324
	b) De marginalisering van het parlement door te weinig pressie?	325
	c) Een groeiend democratisch deficit?	327
4.4.3	Overleg	327
	– De voordelen van het geïnstitutionaliseerde overleg	
	– De partijdigheid van het overlegbestel	
4.5	Belangengroepen: een evaluatie	330
4.5.1	Economisch	330
	– De kritiek van Olson	
	– De repliek	
4.5.2	Politiek	331
	a) Verenigingsleven en politieke cultuur	331
	b) Netwerken van belangengroepen en democratische conflictbeheersing	332
	c) Neocorporatisme, partijstelsels en politieke beleidskracht	332
	d) De kwetsbaarheid van het neocorporatisme	333
4.5.3	Ethisch	334
	– Een grondwet voor belangengroepen?	
4.6	Besluit	335
	Bibliografie	337
	Register	349